

Celińska, Elżbieta

Stan zachowania i program konserwacji malowideł ściennych w salach reprezentacyjnych zamku w Lidzbarku Warmińskim : (z obrad Komisji Konserwatorskiej w dniu 2 października 1970 r.)

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 672-674

1970

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ELŻBIETA CELIŃSKA

STAN ZACHOWANIA I PROGRAM KONSERWACJI MALOWIDEŁ ŚCIENNYCH W SALACH REPREZENTACYJNYCH ZAMKU W LIDZBARKU WARMIŃSKIM

(Z obrad Komisji Konserwatorskiej w dniu 2 października 1970 r.)

W ramach przygotowań do uroczystości 500 rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika prowadzi się szereg prac przy obiektach leżących na Szlaku Kopernikowskim. Na terenie województwa olsztyńskiego, poza Fromborkiem, Lidzbark Warmiński jest jednym z ważniejszych punktów tego Szlaku. Prace, jakie będą prowadzone przy zamku — poza już wykonywanymi przy uporządkowywaniu terenu i zabezpieczeniu murów obwodowych — skupiać się będą na przygotowaniu sal I piętra do ekspozycji. Stosunkowo niewielkie nakłady na konserwację, jak również ograniczona moc przerobowa Przedsiębiorstwa Państwowego — Pracownie Konserwacji Zabytków (PP PKZ), nie pozwalały do tej pory na podjęcie prac przy malowidłach ściennych w szerszym zakresie. Odsłonięto i zabezpieczono dotychczas jedynie średniowieczne malowidła w sali sądowej i na ścianach krużganków. W ramach praktyk wakacyjnych od 1968 r. prowadzone są ponadto systematyczne prace przy odsłanianiu i konserwacji malowideł sklepiennych w krużgankach, które wykonują studenci Katedry Technologii i Technik Malarskich Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu pod nadzorem pracowników naukowych. Zwiększenie nakładów finansowych na obiekty związane ze Szlakiem Kopernikowskim umożliwiają przystąpienie do dalszych prac. Odsłonięcie i konserwacja malowideł ściennych jest złożonym problemem konserwatorskim, zwłaszcza tam, gdzie występuje kilka warstw przykrytych tynkami lub pobiałami w latach późniejszych. Zachodzi wówczas konieczność przeprowadzenia badań odkrywkowych. W lipcu i sierpniu 1970 r. ekipa pracowników PP PKZ Gdańsk na zlecenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Olsztynie przystąpiła do prac odkrywkowych. Przeprowadzono badania sondażowe ścian dla stwierdzenia stanu zachowania malowideł (sondy krzyżowo-pasowe, pasy szerokości 10 cm w układzie poziomym i pionowym pozwalają z dużym prawdopodobieństwem określić zawartość nawarstwienia ścian, ujawnić ważniejsze historyczne warstwy, ich ilość, czas powstania, wartość artystyczną i stan zachowania malowideł). Badaniem objęto sale I piętra skrzydła północnego i zachodniego zamku oraz kaplicę zamkową, gdzie spodziewano się znaleźć największą ilość zachowanej dawnej polichromii. Ze względu na dobry stan zachowania malowideł wyłączono z badań wielki refektarz i krużganki, gdzie prace prowadzi studenci, ponadto salę sądową, w której już wcześniej przeprowadzono prace konserwatorskie.

Badania i dokumentacja z nich sporządzona stały się podstawą do dyskusji dla Komisji Konserwatorskiej mającej ustalić wartość i zakres prac przy malowidłach. Posiedzenie Komisji powołanej przez PP PKZ Gdańsk na zlecenie Wojewódzkiego

Konserwatora Zabytków odbyło się w Lidzbarku Warmińskim w dniu 2 października 1970 r.

Uczestniczyli w niej:

Investor WKZ — Lucjan Czubiel; główny konserwator PP PKZ — Warszawa — Maria Orthwein; przedstawiciel Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków — Krystyna Jędrzejewska; główny konserwator PP PKZ — Toruń — Zofia Wolniewicz; główny specjalista PP PKZ Gdańsk — Zbigniew Świerk; ponadto z Pracowni Konserwacji Dziel Sztuki w Gdańsku — Teresa Stankiewicz, Andrzej Róžański, Piotr Muzalewski; z Zakładu PKZ w Olsztynie — Sława Mojzych; z Muzeum Mazurskiego — konserwator — Jacek Wziątek i kustosz — Kamila Wróblewska; z Oddziału Ochrony Dóbr Kultury — Elżbieta Celińska.

Po zapoznaniu się z odkrywkami i materiałem dokumentacyjnym Komisja stwierdziła, że wbrew oczekiwaniom ilość i stan zachowanych malowideł w miejscach prowadzonych badań jest znikomy. Malowidła występują głównie w górnych partiach, na sklepieniach i żebrach sklepiennych. Jedyne w kaplicy występują na całości, a w trzech innych salach zachowały się większe ich fragmenty. W szczegółowym przeglądzie stan zachowania malowideł i wnioski Komisji przedstawiają się następująco:

Kaplica. Polichromia występuje na całości, ornament roślinny na szarym tle przykryty jest jednolitą czerwoną warstwą malarską na ścianach, w lukach sklepiennych zachowane są malowidła figuralne. Najstarszy, niewielki i mało czytelny fragment, przypuszczalnie średniowiecznej polichromii odsłonięto na ścianie południowej po prawej stronie ołtarza. Postanowiono pozostawić zachowaną XVIII-wieczną polichromię, oczyszczając ją z kurzu i brudu. Ściany pokryć zrekonstruowaną na podstawie zachowanego fragmentu tkaniną. W jednej z płycin odsłonić większy fragment malowidła spod czerwonej warstwy przesłaniając go ruchomą ramą z napiętą tkaniną.

Sala Batorego. Na sklepieniach stwierdzono istnienie polichromii pierwotnej: szare wysklepki i czerwono-zielone żebra (pasy wzdłużne). Na ścianach nie stwierdzono zachowanej wcześniejszej polichromii, a istniejąca warstwa malarska nie przedstawia wartości zabytkowej. Jedyne w narożniku południowo-wschodnim występują małe fragmenty figuralno-roślinnych malowideł średniowiecznych o powierzchni ca 0,5 m², które należy zakonserwować i wyeksponować. Ze względu na zły stan przyczepności tynku i warstw malarskich na sklepieniach, zalecono jak najszybsze przystąpienie do konserwacji. Po odkryciu oryginalnej polichromii sklepień należy scalić fragmenty sklepień rekonstruowanych. Wnękę na ścianie wschodniej uporzędkować eksponując (wcześniej odkrytą w niej) polichromię.

Sala 1 (ze sklepieniem żebrowym). Nie stwierdzono tu istnienia polichromii. Zalecono jedynie wykonanie wyprawy tynkarsko-murarskiej.

Sala 2. Zachowała się polichromia na żebrach w kolorze szaroczarnym i częściowo czerwonym, na ścianach widnieją fragmenty starych tynków. Postanowiono odsłonić polichromię żeber, scalić tynki na całości ścian.

Sala 3. Na sklepieniach istnieje polichromia jasnoszara, na żebrach czarne pasy przechodzą lekko ukośnie na wysklepki, na ścianach brak polichromii. Ustalono odsłonić i zakonserwować polichromię sklepień i żeber, scalić i uzupełnić tynki.

Sala narożna. Nie stwierdzono w niej istnienia polichromii, ani na ścianach, ani na żebrach. Ustalono zerwać tynki na żebrach, nakładając możliwie najbliższą warstwę do profilu pierwotnego, przebadać fragment ściany przy kominku i w razie stwierdzenia, że jest nałożona, usunąć ją, co pozwoli odsłonić, być może, pierwotną, gotycką.

Skrzydło zachodnie. W korytarzach skrzydła zachodniego nie stwierdzono istnienia polichromii.

Sala 7 (mała, kwadratowa ze sklepieniem krzyżowo-żebrowym). Stwierdzono polichromię na sklepieniach oraz większe fragmenty polichromii w kolorze szarobrazowym o tematyce pejzażowej w górnych partiach ścian (blendy). Istniejąca polichromia zostanie odsłonięta, zakonserwowana i scalona kolorystycznie.

Sala 8. Na sklepieniach zachowała się polichromia w kolorze szarym, jednolita, żebra w kolorze zielonym. Na trzech ścianach, poza okienną, w górnych partiach istnieją fragmenty polichromii o tematyce pejzażowej. Zdecydowano, by polichromię odsłonić i zabezpieczyć, usunąć pobiały na sklepieniach, przeprowadzić konserwację, zerwać fragmenty nowego sklepienia w południowo-wschodnim narożniku sali i położyć nowy tynk, zachowując pierwotny profil żeber. Decyzja o sposobie scalenia malowideł na ścianach, uzależniona od procentu zachowania tych malowideł, podjęta zostanie w trakcie przeprowadzania prac.

Sala sądowa (skrzydło południowe). Zalecono odsłonięte i zakonserwowane w latach ubiegłych malowidła oczyścić z kurzu i przeprowadzić scalenie kolorystyczne łał tynkowych na ścianach, przeprowadzić ponowne badania stanu technicznego starych tynków i w razie potrzeby wzmocnić.

Ponadto Komisja zaleciła przeprowadzenie dodatkowych badań architektonicznych. Ich ilość i wskazania węzłów badawczych ustali się w porozumieniu z Pracownią Konserwacji Dzieł Sztuki.

Ze względu na stan techniczny i procent zachowanej polichromii zaproponowano następującą kolejność prac: najpierw w Sali Batorego, a następnie w salach 7, 8 i kaplicy. W czasie prowadzonych prac murarskich sprawowany musi być ścisły nadzór konserwatora-technologa.

Z uwagi na zbliżające się uroczystości kopernikowskie dążyć należy do zapewnienia większych środków finansowych, jak również zwiększenia mocy przerobowej PP PKZ, aby wykonać jak najwięcej zaplanowanych prac.

Protokół z obrad Komisji przesłano do Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki z prośbą o zwiększenie limitów, a także do poszczególnych zainteresowanych pracami instytucji.